

TAMPEREEN KAUPUNGIN JULKISEN TAITEEN PERIAATTEET

Taiteen käyttö, hankintatavat ja sisällyttäminen rakennushankkeisiin ja kaupunkisuunnitteluun

1 Johdanto

Julkisella taiteella tarkoitetaan julkisessa tilassa olevaa taidetta, joka on hankittu julkisella tai yksityisellä rahoituksella. Tyypillisesti julkista taidetta ovat muistomerkit ja veistokset, mutta sitä voivat olla myös väliaikaiset teokset performanssien, teatterin, katutaiteen, installaatioiden tai mediataiteen muodossa. Laajasti ymmärrettynä julkinen taide kattaa kaikissa julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa sijaitsevan tai niihin integroidun ja saavutettavissa olevan taiteen.

Tämä asiakirja kuvaa Tampereen kaupungin roolin julkisen taiteen edistäjänä. Sen tarkoitus on määritellä taiteen käytön ja hankinnan menettelytavat niin, että ne tulevat järjestelmällisesti huomioiduksi osana kaupungin päätöksentekoa. Valtakunnallisena suosituksena on, että prosentti rakennushankkeiden kustannuksista käytetään taiteeseen erikseen sovitulla tavalla. Kaupunkisuunnittelussa rahoituksen määrä päätetään hankekohtaisesti toteutusmalliin sopivaksi.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma on laajentamassa prosenttiperiaatetta myös sosiaali- ja terveydenhuollon suuntaan taiteen hyvinvointivaikutusten tukemiseksi. Tämän hankkeen toimenpide-ehdotukset otetaan huomioon asiakirjan mahdollisen päivittämisen yhteydessä.

Taide on itsessään arvokasta, mutta sen avulla on mahdollista myös lisätä kaupungin vetovoimaa sekä parantaa yksittäisten rakennusten ja kokonaisten alueiden identiteettiä ja arvoa. Edistämällä julkista taidetta voidaan kohentaa ympäristöä, kulttuurin saavutettavuutta, hyvinvointia sekä taiteilijoiden työtilaisuuksia.

Taiteen edistämisen soveltamisalat voidaan jakaa seuraavasti.

- 1) Taide kaupunki- ja infrasuunnitteluhankkeissa
- 2) Taide julkisessa rakentamisessa
- 3) Taide yksityisessä rakentamisessa
- 4) Taide tilapäisenä tapahtumana tai hankkeena
- 5) Taide museokokoelmien ja kaupungin taidekokoelmien esillepanona

2 Toimijat ja toimielimet

Julkisen taiteen ohjausryhmä

Tampereen kaupungin kuvataiteen asiantuntijaelimenä toimii *Julkisen taiteen ohjausryhmä* (JURY). Julkisen taiteen ohjausryhmä antaa lausuntoja taiteen roolista ja laajuudesta talonrakennus- ja kaupunkisuunnitteluhankkeissa. Sen tehtävänä on tarjota taiteen asiantuntijapalvelua kaupunginhallituksen ja Kaupunkikuvatoimikunnan käyttöön sekä antaa kaavoitusta koskevia lausuntoja asianomaisen lautakunnan käsiteltäväksi. Kaavoituksen ja hankesuunnittelun alkuvaiheessa Julkisen taiteen ohjausryhmä tekee esitykset taideohjelmien laadinnasta, valitsee kohteet, joihin taidetta toteutetaan sekä merkittävässä julkisissa hankkeissa valitsee taiteilijat, joilta teokset tilataan. Ohjausryhmä asettaa vastuuhenkilöt toteuttamaan taidehankkeita sekä määrittelee ne kärkihankkeet, joissa taidehankinta toteutetaan kilpailun kautta.

Ohjausryhmä päättää myös, rohkaistaanko taidetuotantoa palkinnoin ja tunnustuksin. Ryhmän esitykset sisällytetään hankkeiden suunnitteluun.

Julkisen taiteen ohjausryhmän kokoonpanossa on seuraavien tahojen edustus:

- Sivistys- ja kulttuurilautakunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja (puheenjohtaja)
- Lautakunnan kulttuuriasioista vastaava valmistelija
- Tampereen Tilakeskus
- Kaupunki- ja infrasuunnittelu
- Tampereen taiteilijaseura
- Tampereen taidemuseo
- Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut

Lisäksi ohjausryhmä voi tarvittaessa kutsua eri alojen asiantuntijoita, rakennusten ja tilojen käyttäjiä ja asukkaita kuultavakseen.

Tampereen taidemuseo

Tampereen taidemuseo avustaa Julkisen taiteen ohjausryhmää, tekee tarvittaessa ehdotuksia taiteilijavalinnoiksi, tekee esityksiä kaupunkitilaan hankittavasta taiteesta, antaa lausuntoja kuvataidetta koskevista kuntalaisaloitteista ja järjestää taidekilpailuja niissä hankkeissa, jotka on määrätty kilpailutettaviksi.

Tampereen taidemuseo vastaa vuotuisen määrärahasa turvin valmiiden erillisteosten ostoista sekä Tampereen kaupungin että Tampereen taidemuseon kokoelmaan. Hankintapäätökset tekee museonjohtaja, joka päättää myös teoslahjoitusten ja talletusten vastaanottamisesta sekä kokoelmien poistoista.

Taidekoordinaattori

Julkisissa hankkeissa taiteen hankintaan ja toteutukseen liittyvästä koordinoinnista huolehtii pääsääntöisesti Tampereen taidemuseo, mutta laajoissa kohteissa koordinointimenettely päätetään hankekohtaisesti. Rakennushankkeissa työn tilaa Tilakeskus samassa yhteydessä muun suunnittelun kanssa.

Yksityisissä rakennushankkeissa ja niihin liittyvissä taideohjelmissa taiteen koordinoinnista vastaa taidekoordinaattori osana suunnitteluryhmää. Julkisen taiteen ohjausryhmä valitsee ne yksityiset hankkeet, joihin taide sisällytetään. Ohjausryhmä valitsee myös taidekoordinaattorit hankintalakien mukaisesti. Taiteen koordinoinnin ja toteutuksen kulut sisällytetään yksityisten rakennushankkeiden kustannuksiin.

3 Periaatteiden soveltamisala

3.1 Taide kaupunki- ja infrasuunnitteluhankkeissa

Kaupunkisuunnitteluhankkeet koskevat julkisia tie-, katu-, tori- ja puistoalueita. Taiteen rooli ja laajuus määritellään hankkeittain, mutta lähtökohtaisesti se on mukana kaikessa kaavoituksessa. Taiteen sisällyttäminen valittuihin kaupunkisuunnittelun hankkeisiin määritellään sitovasti asemakaavassa tai tontinluovutusehdoissa. Tavoitteena on, että kaikkiin laajoihin kaupunkisuunnitteluhankkeisiin laaditaan taideohjelma. Se tehdään rinnan muun suunnittelun kanssa osallistamisprosesseineen. Tämä voi koskea sekä aluekeskuksia, uusia alueita, täydennysrakentamista että lähiuudistuksia.

Rahoitusmenettelyiden yksityiskohdat päätetään hankekohtaisesti taideohjelman toteutusmalliin sopiviksi. Samassa yhteydessä, kun Julkisen taiteen ohjausryhmä määrittelee taidehankkeiden laajuuden ja muodon, se tekee esityksen taiteeseen osoitettavan investoinnin määrästä.

3.2 Taide julkisessa rakentamisessa

Talonrakennushankkeilla tarkoitetaan kaikkia yleisölle ja käyttäjille avoimia julkisia rakennuksia. Taiteen rooli ja laajuus määritellään hankkeittain, mutta lähtökohtaisesti se on mukana kaikessa suunnittelussa. Taide pyritään kytkemään mukaan sekä uudisrakentamiseen että laajoihin peruskorjaushankkeisiin.

Päätös taiteen liittämistä rakennushankkeisiin hyväksytään tarveselvityksen hyväksymisen yhteydessä. Asianosaisten hanke- ja sidosryhmien kanssa yhteistyössä Julkisen taiteen ohjausryhmä tekee esityksen siitä, toteutetaanko julkisissa rakennushankkeissa tiiviisti rakennukseen ja sen materiaaleihin tai ympäristöön integroitua vai valmiita erillisiä teoksia tai onko joissakin hankkeissa toivottavampaa mahdollistaa kulttuuritoimintaa. Käyttäjien ja asukkaiden kuuleminen sisällytetään osaksi muuta osallistamista, jolloin taidehankkeisiin pääsee vaikuttamaan oikea-aikaisesti.

Hankeryhmien ja Julkisen taiteen ohjausryhmän päätösten pohjalta Tampereen taidemuseo tekee tarvittaessa ehdotukset taiteilijavalinnoiksi ja erillisteoksiksi.

Taiteen edellyttämät tilalliset ja rakennustekniset valmiudet sekä materiaalit sisällytetään rakennusinvestointeihin. Samassa yhteydessä, kun Julkisen taiteen ohjausryhmä määrittelee taidehankkeiden laajuuden ja muodon, se tekee esityksen taiteeseen osoitettavan investoinnin määrästä. Suosituksena on yhden prosentin tavoitetaso.

Integroidun taiteen hankkeissa taiteilija on osa suunnitteluryhmää, ja hänen palkkakustannuksensa maksetaan rakennusinvestoinneista. Työn tilaa Tilakeskus samassa yhteydessä muun suunnittelun kanssa. Mikäli tähdätään itsenäisiin ja erillisiin taideteoksiin, taiteilijapalkkiot voidaan osoittaa myös taidemuseon hallinnoimasta taidehankinnan määrärahasta, vaikka materiaalikustannukset sisältyvät rakennushankkeisiin. Päätöksen taiteilijapalkkioiden maksamisesta tekee Julkisen taiteen ohjausryhmän esityksestä museonjohtaja.

Kaupungilla on käytettävissään myös A. R. Winterin testamenttisäätiön rahasto, jonka vuosittaisista tuotoista jaetaan rahaa kaupungin kaunistamiseen. Säätiön sääntöjen mukaan rahaston käyttö edellyttää kaupunginvaltuuston hyväksyntää. Taidemuseon kokoelmahankintoihin on lisäksi käytettävissä Aini ja Niilo Orasmaan rahaston ja asessori Evert Tähtäpään rahaston tuotot.

3.3 Taide yksityisessä rakentamisessa

Talonrakennushankkeet voivat olla kuntien hankkeita, yksityisiä hankkeita tai ns. public-private-hankkeita, jotka toteutetaan yksityisen ja julkisen tahon yhteistyönä. Yksityisen ja julkisen tahon yhteistyöhankkeissa toteutetaan taidetta kuten kaupungin omissa hankkeissa. Taide ei välttämättä ole erillinen hankinta vaan osa rakennushanketta. Kaupunki edellyttää osana kumppanuuskaavoitusmenettelyä tai tontinluovutusehtoja taiteen kytkemistä osaksi niitä yksityisiä asuin- ja liikerakentamisen hankkeita ja aluehankkeita, jotka Julkisen taiteen ohjausryhmä on arvioinut riittävän merkittäviksi.

Taiteen sisällyttäminen hankkeisiin määritellään asemakaavoitus- tai tontinluovutusvaiheessa. Taiteen liittäminen tontinluovutusehtoihin on kaavoitusta suppeampi mutta yhtä sitova malli. Taidehankinnat toteutetaan niin, että niiden kustannukset ovat tasapainossa rakennusoikeuden ja hankkeen toteutuskustannusten kanssa.

3.4 Taide tilapäisenä tapahtumana tai hankkeena

Pitkäaikaisissa ja kaupunkikuvallisesti näkyvissä rakennushankkeissa voidaan toteuttaa myös väliaikaisia teoksia ja taidetapahtumia. Tilapäisten teosten ei tarvitse liittyä rakennushankkeisiin. Esimerkiksi aluerakentamisessa voidaan hyödyntää niin maa-alueita kuin mahdollisia tyhjiä tiloja. Tilapäiset julkiset teokset voivat olla taidemuseon, muiden kaupungin yksiköiden tai kolmannen sektorin tuottamia. Julkisen taiteen ohjausryhmän tehtävänä tällöin on arvioida toiminnan tarkoituksenmukaisuutta ja toimiiko kaupunki hankkeessa pikemminkin sallivana kuin mahdollistavana tahona. Talonrakennus- ja kaupunkisuunnitteluhankkeista erillisiä ovat myös kuvataidetapahtumat ja kaupunkitaidefestivaalit, joiden järjestämiseksi aloite voi tulla taidemuseolta, tapahtumatoimistolta tai muilta tahoilta.

3.5 Taide museokokoelmien ja kaupungin taidekokoelmien esillepanona

Tampereen taidemuseon kokoelma koostuu useista taidehistoriallisista ja nykytaiteen osakokoelmista, joista kansainvälisesti tunnetuin kokonaisuus on Muumilaakson kokoelma. Tampereen kaupungin kokoelma sisältää teoksia, jotka sijoitetaan kaupungin julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin. Näitä ovat virastot, päiväkodit, koulut, sairaalat ja hoitolaitokset, aulat, ravintolat, odotustilat ja työhuoneet sekä kaupunkitila. Tampereen kaupungin kokoelmaan kuuluvat myös julkiset veistokset ja muistomerkit.

Tampereen taidemuseo hankkii Tampereen kaupungin kokoelmaan kokoelmapoliittisen ohjelmansa mukaisesti teoksia erityisesti Pirkanmaan alueen nykytaiteilijoilta ja mahdollisuuksien mukaan myös muilta merkittäviltä tekijöiltä. Ensisijainen hankinnan kriteeri on taiteellinen laatu. Hankintoja tehtäessä arvioidaan myös teosten sisällöllinen soveltuvuus sijoituspaikkaansa ja tilojen käyttäjien omat toiveet sekä turvallisuusnäkökohdat.

Kaupunginhallitus päättää pormestareiden ja korkeiden luottamusmiesten muotokuvien tilaamisesta, ja ne maksetaan kaupunginhallituksen erikseen osoittamista määrärahoista. Tampereen taidemuseo tekee pyydettyessä ehdotuksia taiteilijavalinnoiksi. Muiden johtavien virka- tai toimihenkilöiden muotokuvien tilaaminen ja rahoitus on tilaavan yksikön vastuulla. Jos teokset halutaan liittää kaupungin taidekokoelmaan, on ensin kuultava Tampereen taidemuseota. Sama koskee kaikkia muitakin kaupungin hallinnoimia, ostamia, lahjaksi saamia tai muutoin sopimusteitse hankkimia teoksia, jotka halutaan liittää taidekokoelman osaksi.

4 Ylläpito

Rakennus- ja kaupunkisuunnitteluhankkeiden taide toteutetaan osana rakennusprojektia, ja näin syntyvän integroidun taiteen huolto ja ylläpito kuuluu omistajalle, samoin vastuu taiteen mahdollisesti tarvitsemista jalustoista, rakenteista ja tekniikasta.

Taidemuseon ylläpitovelvoite koskee teoksia, jotka liitetään Tampereen kaupungin kokoelmaan. Näitä ovat erilliset ja itsenäiset, selkeästi teoskynnyksen ylittävät

tuotokset. Taidemuseo vastaa myös taideteosten sijoituksista kaupungin hallinnoimiin tiloihin yhteistyössä käyttäjien kanssa.

5 Yhteenveto julkisen taiteen soveltamistavoista

Työryhmä

Anna-Kaisa Heinämäki, apulaispormestari, puheenjohtaja
Olli-Poika Parviainen, apulaispormestari, puheenjohtaja 30.4.2015 asti
Virpi Ekholm, toimitusjohtaja
Taru Hurme, suunnittelujohtaja
Toimi Jaatinen, tuotantojohtaja
Seppo Kovalu, johtokunnan puheenjohtaja
Timo Koski, kaupungin puutarhuri
Taina Myllyharju, museonjohtaja
Jukka Männikkö, talousjohtaja
Mikko Nurminen, kiinteistöjohtaja
Liisa Parviainen, hankearkkitehti
Lauri Savisaari, tilaajapäällikkö
Vesa Varrela, läänintaiteilija
Tapio Suominen, kokoelmapäällikkö, sihteeri